

REİSİ'NİN VE ABDULLAHIYAN'IN VEFATINDAN SONRA İRAN'IN İRAK POLİTİKASI DEĞİŞECEK Mİ?

WATHEQ AL-SADOON

GİRİŞ

iran, 19 Mayıs 2024 tarihinde Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi, Dışişleri Bakanı Hüseyin Emir Abdullahiyan'ı ve beraberindeki heyeti, kendilerini taşıyan helikopterin düşmesi sonucu kaybetti. Reisi ve Abdullahiyan'ın Devrim Rehberi'nin altındaki emir komuta zincirindeki etkili konumları ve bu iki ismin İran'ın gelecekteki siyasi

hesaplarındaki, özellikle de Devrim Rehberi Ayetullah Ali Hamenei'nin halefinin seçimindeki önemi göz önüne alındığında, bu durum İran için önemli bir kayıp olarak değerlendirilmektedir. İran'daki siyasi çevrelerin standartlarına göre merhum Cumhurbaşkanı Reisi'nin, Devrim Rehberi'nin yerine geçecek adaylardan birisi olması ve merhum Dışişleri Bakanı Abdullahiyan da Reisi'nin Devrim

İran'ın dış politikası esas olarak iç siyasi-güvenlik ortamı ile bölgesel ve uluslararası siyasi-güvenlik ortamları arasındaki etkileşimlere göre şekillenmektedir.

Rehberi olması hâlinde cumhurbaşkanlığı için aday olduğu konuşulan bir meseleydi.

Olayın meydana geldiği günden bu yana, İran'daki yenikiler ve olası etkileri üzerine tartışmalar devam etmektedir. Bu olayın İran'ın iç siyasetinde derin bir iz bırakacağı muhakkaktır. Ancak İran dış politikası üzerindeki etkisine gelince, İran'da kritik siyasi ve güvenlik kararlarını alma yetkisi "Devrim Rehberi"nde olduğu sürece bu ilgili politikalarda önemli bir değişiklik ya da etki olmayacağı düşünülmektedir. Cumhurbaşkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı, en yüksek icra makamları olmaları olarak hizmet vermektedir.

Ancak bu olayın İran dış politikasını da etkileyeceğine inananlar da bulunmaktadır. İran'ın dış politikası esas olarak iç siyasi-güvenlik ortamı ile bölgesel ve uluslararası siyasi-güvenlik ortamları arasındaki etkileşimlere göre şekillenmektedir. Buna ek olarak Reisi ve Abdullahiyan İran dış politikasını Devrim Rehberi'nin direktiflerine hizmet edecek şekilde yönlendirmekteydi. Bu ikili, İran Devrim Muhafızları Ordusunun (DMO) siyasi-güvenlik yaklaşımıyla yakından örtüşen niteliklere sahiptiler. İran siyasi sistemi bakımından ulaştıkları deneyimi gelecekte farklı yet-

kililer üzerinden yinelemek zor olabilir.

2003 yılından sonra Irak meselesi, İran dış politikasının en önemli konularından biri hâline gelmiştir. ABD'nin işgali ve istilasının ardından Irak'ta yaşanan siyaset, güvenlik ve toplumsal eksenli dönüşümler İran'a bu ülkedeki ve bölgedeki rolünü ve çıkarlarını geliştirmek için stratejik fırsatlar sunmuştur. Bu durum özellikle Tahran-Bağdat-Şam-Beyrut-Akdeniz güzergâhının önemli bir engelle karşılaşmadan İran için geçilebilir hâle gelmesinden sonra ortaya çıkmıştır.

İran Cumhurbaşkanı'nın helikopter kazasının yansımalarına ilişkin çeşitli görüşler bağlamında, Reisi ve Abdullahiyan'ın vefatının İran'ın Irak politikası üzerindeki etkileri nelerdir? Bu aktörlerin yokluğu İran'ın Irak'taki rollerin doğasını mı etkileyecek yoksa bu roller değişmeksizin kalacak ancak bu rolleri uygulamak için benimlenen politikaların doğası mı etkilenecektir?

REİSİ, ABDULLAHIYAN VE IRAK MESELESİ

Eski Cumhurbaşkanı Reisi, 2019 yılında Devrim Rehberi Hamenei tarafından ülkenin yargısının başına atanmasıyla sonuçlanan yargı kariyerinin ardından Haziran 2021'de İran

İran vatandaşları 21 Mayıs 2024 tarihinde İran'ın Tebriz kentindeki Musalla Meydanı'nda, helikopter kazasında hayatını kaybeden merhum İran Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi, Dışişleri Bakanı Hüseyin Emir Abdullahiyan ve diğer üst düzey yetkililerin anısına düzenlenen cenaze törenine katıldı.

Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Siyasi açıdan Reisi, İran'daki muhafazakâr ya da reformist rakip kanatlardan herhangi birine ait olarak kategorize edilemez. Benzer şekilde, İran'daki muhafazakârlar içindeki geleneksel muhafazakârlar ya da yeni muhafazakârlar gibi rakip kanatlardan herhangi biriyle de ilişkilendirilemez. Reisi'nin, "İran İslam Devrimi'nin" ilke ve değerlerine mutlak inanç, Devrim Rehberi'ne tam sadakat, onun emir ve direktiflerine itaat etrafında şekillenen politik-ideolojik sisteme mensup olduğu ifade edilebilir. Bu nedentle Reisi'nin DMO liderleriyle de yakın ilişkisinin olduğu ve bu ilişkide ortak ideolojinin rol oynadığı belirtilmelidir. Reisi, aday olduğu ancak kazanamadığı 2017 seçimlerinde ve kazandığı 2021 seçimlerinde cumhurbaşkanlığı makamında DMO'nun adayı olarak görülüyordu.

İrak'taki durum, İran'ın gündeminde İran'ın nükleer programı, İran-ABD ve Batı arasındaki çatışma gibi diğer en öncelikli konular kadar önemli bir yer tutmaktadır. Irak, İran ve ABD arasındaki savaş alanlarından biri hâline gelmiştir. Sonuç olarak İran politikasında Irak dosyası öncelikle Devrim Rehberi'nin makamı ile ilişkilendirilmektedir. Devrim Rehberi'nden Irak politikasına liderlik etme yetkisi almak isteyen İranlı kurumlar arasında zaman zaman rekabet yaşanmaktadır. Bu rekabet, DMO gibi kurumların İstihbarat ve Güvenlik Bakanlığı (MOIS) ya da Dışişleri Bakanlığı ile rekabet etmesine kadar varabilmekteydi. Ancak tüm bu rekabet nihai olarak Devrim Rehberi'nin kontrolü altındadır. Sonunda DMO bünyesindeki Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani (*Ocak 2020'de Bağdat havaalanı yakınlarında bir ABD in-*

Reisi'nin karizmatik bir lider oluşu ve "İslam Devrimi" sistemine bilinen sadakati, Devrim Rehberi'ne yakınlığı ile birleşince Süleymani'nin ölümünden sonra İran'ın Irak'taki nüfuzunu ve kazanımlarını sürdürme çabaları daha da kararlı bir hâl almıştır.

sansız hava aracı saldırısında öldürüldü) tüm bu yarışlardan galip çıkmış ve Devrim Rehberi'nin Irak dosyasının en önemli kısmından sorumlu birincil figür hâline gelmişti.

Yargının başkanlığını üstlenmeden önce Reisi'nin adı Irak'la ilgili konularda belirgin bir şekilde anılmıyordu. Ancak, Reisi'nin İran'ın Irak'a yönelik önceki tüm politikalarıyla uyumlu olduğunu tahmin edilebilir, zira bu politikalar Devrim Rehberi'nin direktifleri ve emirleri doğrultusunda uygulanmaktaydı. İran Yüksek Yargı Konseyi'nin 7 Ekim 2019'daki bir toplantısında Reisi, o dönemde Irak'ta patlak veren halk protestolarını "dış kompo" olarak nitelendirmiştir.

Reisi'nin Irak meselelerine doğrudan müdahil olduğu ilk ziyaret, Şubat 2021'de İran yargısının başı sıfatıyla Irak'a yaptığı ziyaret olmuştur. Bu ziyaret sırasında Reisi, aralarında eski Başbakan Mustafa Kazimi ve eski Cumhurbaşkanı Berham Salih'in de bulunduğu üst düzey Iraklı yetkililerin yanı sıra çeşitli siyasi gruplardan diğer yetkililerle bir araya gelmiştir. Ziyaret sırasında Reisi, Iraklı yetkilileri Süleymani'nin Irak topraklarında öldürülmesinden sorumlu ABD vatandaşlarının yargılanması için, uluslararası ve yerel bir hukuki dosya oluşturmaya çağırmıştır. Ayrıca Irak'taki ABD askerî varlığının

sona erdirilmesi sürecini hızlandırmalarını istemiştir.

Reisi, İran Cumhurbaşkanı olduğunda, Süleymani'nin halefi İsmail Kaani'nin İran tarafından desteklenen Iraklı silahlı grupların eylemlerini, İran politikaları ve pozisyonları doğrultusunda kontrol etmesine yardımcı olan faktörlerden biri olmuştur. Reisi'nin karizmatik bir lider oluşu ve "İslam Devrimi" sistemine bilinen sadakati, Devrim Rehberi'ne yakınlığı ile birleşince Süleymani'nin ölümünden sonra İran'ın Irak'taki nüfuzunu ve kazanımlarını sürdürme çabaları daha da kararlı bir hâl almıştır.

Reisi'nin vefatının İran'ın Irak'a yönelik politikaları üzerindeki etkisinin özü de budur. Ayetullah Hamenei'nin yakın çevresinde yer alan ve İran siyaset sahnesinde önemli pozisyonlara sahip üst düzey kişilerin yokluğu, İran liderliğinin Irak'taki güç merkezleri ve karar alma mekanizmaları üzerindeki etkisinin azalmasına yol açabilir. Esasen Süleymani'nin öldürülmesi önemli bir boşluk yaratmıştır ve Reisi'nin görev süresi boyunca İran Cumhurbaşkanlığı, Dışişleri Bakanlığı ve Devrim Muhafızları'nı Süleymani'nin Irak sahnesindeki yokluğunu telafi etmek için birlikte ve büyük bir çabayla çalışmaya zorlamıştır.

Reisi, Şubat 2021'de yargının başkanı olarak Irak'a yaptığı ziyaret sırasında Necef şehrini ziyaret etmiş ve en yüksek Şii dini merci Ayetullah Ali el-Sistani ile görüşme talebinde bulunmuştur. Ancak el-Sistani kendisiyle görüşmeyi reddetmiştir. Burada dikkat çeken husus, el-Sistani'nin sadece Devrim Rehberi Hamenei'nin "sertlik yanlısı" siyasi-ideolojik eğilimine mensup olmayan İranlı yetkilileri kabul etmesidir. El-Sistani, daha önce de Rafsancani'nin İran'da "Düzenin Yararını Teşhis Konseyi Başkanı" olarak görev yaptığı Mart 2009 tarihinde eski İran Cumhurbaşkanı Ali Ekber Haşimi Rafsancani ile bir araya gelmişti. Ayrıca Temmuz 2015'te eski İran Dışişleri Bakanı Muhammed Cevad Zarifi ve Mart 2019'da Zarif'in eşlik ettiği eski "reformist" İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani'yi kabul etmişti.

Öte yandan Sistani, Temmuz 2013'te eski İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejad ile görüşmeyi, Ahmedinejad'ın o dönemde Necef'i ziyaret etmesine rağmen reddetmiştir. Temmuz 2017'de el-Sistani, o dönemde Tahran tarafından desteklenen Iraklı Şii siyasi gruplar arasında tırmanan anlaşmazlıkların ardından, Devrim Rehberi Hamenei tarafından Irak'ı ziyaret etmesi ve yetkililerle görüşmesi için gönderilen dönemin İran "Düzenin Yararını Teşhis Konseyi Başkanı" Mahmud Haşimi Şahrudi ile de görüşmeyi reddetmiştir.

Aynı bağlamda el-Sistani, Hamenei ile ilişkilendirilen "sertlik yanlısı" akıma bağlı Arap Şii liderlerle görüşmeyi de reddetmektedir. Sistani 2004 yılında tedavi için Londra'ya giderken Lübnan'dan geçtiğinde Beyrut Havalimanı'nda, Hizbullah lideri Hasan Nasrallah tarafından karşılanmayı reddetmiştir. Benzer şekilde Sistani Eylül 2016'da Irak'ı ziyaret eden Husi liderlerden oluşan bir

heyetle de görüşmeyi reddetmiştir. Sistani, Nisan 2019'da Lübnan Meclis Başkanı ve Şii Emel Hareketi lideri Nebih Berri'yi kabul etmiştir.

Bu gelişmeler bizi Reisi'nin ölümünün İran'ın Irak politikası üzerindeki etkisine ilişkin başka bir sonuca götürmektedir. Eğer Reisi, Hamenei'in yerine geçmiş olsaydı Şii dünyasında Kum Havzası ile Necef Havzası ya da Hamenei'nin şu anda en yüksek otorite olarak kabul edildiği Velayet-i Fakih (din hukuku bilgini anlamına gelen fakihin vesayet ve yönetim yetkisi) doktrini ile Sistani'nin en yüksek otorite olarak kabul edildiği geleneksel On İki Şii doktrini arasındaki "gizli" kutsal statü rekabetinde İran'ın konumunu güçlendirmede önemli bir rol oynayacaktı. Reisi'nin ölümü, Hamenei sonrası dönemi İran'daki İslam Devrimi sistemi için oldukça zorlu bir hâle getirmiştir.

Merhum İran Dışişleri Bakanı Hüseyin Emir Abdullahiyan ise İran'daki diplomatik kariyerinin başından beri Irak dosyasıyla ilişkiliydi. Abdullahiyan 1997'den 2001'e kadar Bağdat'ta İran Büyükelçi Yardımcısı olarak görev yapmıştır. Daha sonra İran Dışişleri Bakanlığında Körfez İşleri Müdür Yardımcısı olarak İran'a dönmüştür. ABD'nin 2003 yılında Irak'ı işgal etmesinin ardından Abdullahiyan, İran Dışişleri Bakanlığının Irak İşlerinden Sorumlu Müsteşar Yardımcısı olarak atanmıştır. Abdullahiyan 2006 yılına kadar bu görevde kalmış ve 2007 yılına kadar İran Dışişleri Bakanlığı Irak İşleri Komitesi Başkanı olarak görev yapmıştır. Bu komite başkanlığı sırasında Abdullahiyan, o zamanlarda Irak'taki çalkantılı durumla ilgili olarak Irak ve Amerikan taraflarıyla yapılan ortak müzakerelere İran'ın temsilcisi olarak katılmıştır. Abdullahiyan 2007'den 2010'a kadar İran'ın Bahreyn Büyükelçisi olarak görev yapmış,

Abdullahiyan, Devrim Muhafızları'nın İran diplomasisindeki etkisi olarak görülüyordu, Kasım Süleymani'ye ve halefi İsmail Kaani'ye çok yakındı.

2010 yılında Körfez ve Ortadoğu İşlerinden Sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı olarak Tahran'a dönmüştür. 2011 yılında Arap ve Afrika İşlerinden Sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı olmuştur. 2016 yılında eski İran Dışişleri Bakanı Muhammed Cevad Zarif, İran'ın bölgedeki dış politikasını uygulama konusundaki anlaşmazlıkları nedeniyle Abdullahiyan'ı görevinden almıştır. Dışişleri Bakanlığından ayrıldıktan sonra Abdullahiyan, merhum Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi tarafından Dışişleri Bakanı olarak atandığı 2021 yılına kadar İran Meclis Başkanlığı Özel Asistanı olarak çalışmıştır.

Merhum Cumhurbaşkanı Reisi gibi merhum Bakan Abdullahiyan da İran İslam Devrimi ilkelerine bağlı Devrim Rehberi'ne mutlak sadakat, onun emir ve direktiflerine de bağlılık gösteren siyasi-ideolojik sisteme mensuptu. Abdullahiyan diplomatik kariyeri boyunca Irak, Suriye, Lübnan, Yemen ve Filistin'de "Direniş Ekseni" olarak lanse edilen bölgedeki İran destekli siyasi ve silahlı grupların tüm liderleriyle güçlü ilişkiler ve iletişim kurmuş, bu liderlerle düzinelerce toplantı yapmıştır. Abdullahiyan Dışişleri Bakanı olduktan sonra, selefi Zarif'in bu tür toplantılar için ihtiyaç duyduğu süreye kıyasla, bu liderlerden

herhangi biriyle çok hızlı bir şekilde görüşebilmekte ve İran'ın bölgesel meseleler ve konulara ilişkin tutum ve politikalarındaki güncellemeler hakkında onları bilgilendirebilmekteydi.

Abdullahiyan, Devrim Rehberi'nin İran'ın bölgedeki yönelimleriyle ilgili direktiflerini ve vizyonlarını diplomatik adımlara dönüştürme konusunda olağanüstü bir yeteneğe sahipti. Ayrıca diplomatik meseleler ile İran'ın bölgesel stratejisinin güvenlik planları arasındaki uyum ve koordinasyonu yönetme konusunda da yetkiliydi. Abdullahiyan, Devrim Muhafızları'nın İran diplomasisindeki etkisi olarak görülüyordu, Kasım Süleymani'ye ve halefi İsmail Kaani'ye çok yakındı.

İran'ın eski Azerbaycan Büyükelçisi Muhsin Pak Ayin, İran'ın ekonomi gazetesi Tejarat'ta Abdullahiyan'ı ele alan bir makalede "Merhum Abdullahiyan'ın en önemli başarılarından biri diplomasi ve askerî alan arasında bir bağlantı kurması, askerî planların başarısını sağlamak için onları koordine etmesi, sonuçlarını vurgulaması ve diplomatik olarak tamamlamasıydı. Abdullahiyan'ın Kasım Süleymani'ye gösterdiği büyük ilgi ve samimi iş birliği, İsmail Kaani'nin Kudüs Gücü liderliği döneminde de devam etti ve askerî alan ile

Merhum İran Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi, 3 Ocak 2024 tarihinde Tahran'daki İmam Humeyni Musallası'nda, Kasım Süleymani'nin dördüncü ölüm yıldönümü töreninde konuşuyor.

diplomasi arasında etkili bir koordinasyona yol açtı." Açıklamasında bulunmuştur. İran'ın merhum Bakan Abdullahiyan'ı kaybetmesinin Süleymani'nin kaybıyla kıyaslanabilir ağırlıkta olduğu söylenebilir.

REİSİ'NİN VE ABDULLAHİYAN'IN VEFATINDAN SONRA İRAN'IN İRAK POLİTİKASI

Reisi'nin vefatının ardından cumhurbaşkanlığı adaylığı için beş günlük süre 30 Mayıs'ta başlamıştır. Kayıt süresinin sonunda, 28 Haziran'da yapılacak cumhurbaşkanlığı seçimleri için 80 aday açıklanmıştır. Muhafız Konseyi tarafından "süzgeçten" geçirildikten sonra 9 Haziran'da açıklanan nihai aday listesinde şu altı isim yer almıştır:

Muhammed Bakır Kalibaf: İran Parlamentosu Başkanı ve eski Devrim Muhafızları Ordusu komutanı, geleneksel muhafazakârlardandır. Kalibaf daha önce iki kez başkanlık için yarışmış ve başarısız olmuştur. Reisi lehine muhafazakâr oyların bölünmesini önlemek için adaylığını geri çekmek zorunda kalmıştır.

Said Celili: İran Millî Güvenlik Yüksek Konseyi üyesidir. ve Devrim Rehberi Hamenei'ye sadık bir kişidir. Celili, 2021 cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılmış ve ardından Reisi lehine çekilmiştir. Tahran'daki İmam Sadık Üniversitesi'nden Siyaset Bilimi alanında doktora derecesine sahiptir.

Ali Rıza Zakani: Tahran belediye başkanı, nükleer tıp diplomasına sahip bir doktor ve

"Besic" Öğrenci Örgütü'nün eski başkanıdır. Birkaç dönem parlamento üyesi olarak görev yapmıştır ve katı bir muhafazakâr olarak değerlendirilmektedir.

Emir Hüseyin Kadızade Haşimi: Bir doktor ve politikacıdır. Parlamentoda birçok dönem görev yapmıştır ve İran'ın en katı köktendinci partilerinden biri olan İslam Devrimi İstikrar Cephesi'nin üyesidir. Kadızade 2021'de cumhurbaşkanlığına aday olmuş ancak kazanamamıştır. En katı neo-muhafazakârlardan biri olarak kabul edilmektedir.

Mustafa Pur Muhammedi: Bir din adamı, avukat ve politikacıdır. Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejad döneminde İçişleri Bakanı ve Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani döneminde Adalet Bakanı olarak görev yapmıştır. Pur Muhammedi geleneksel bir muhafazakâr olarak kabul edilmektedir.

Mesud Pezeşkiyan: Tebrizli bir milletvekildir. Sağlık, Tedavi ve Tıbbi Eğitim Bakanlığı yapmıştır. Pezeşkiyan'ın reformist olduğu düşünülmektedir.

Beş muhafazakâr adayın da kazanma şansı bulunmaktadır. Adaylar arasında reformist Pezeşkiyan'ın bulunması, normalde seçimlere katılmayan seçmenleri bu kez oy kullanmaya teşvik edebilir ve bu da seçimin iki tura çıkmasına neden olabilir. İkinci turun, adaylardan biri (Kalibaf ya da Celili) diğer tarafta Pezeşkiyan arasında geçmesi muhtemeldir. Bu seçimlerde herhangi bir sürpriz yaşanacaksa en büyüğü Emir Hüseyin Kadızade Haşimi'nin kazanması olacaktır.

İran'ın Cumhurbaşkanı ve Dışişleri Bakanı makamları için çok sayıda uygun siyasi figüre sahip olduğu kesindir. Ancak İran'ın Irak'a yönelik politikası söz konusu olduğunda, 2003'ten bu yana Irak'ta elde ettiği "kaza-

nımları" muhafaza edebilmesi ve İran'ın siyasi-güvenlik karar alma merkezi ile Irak'taki siyasi, güvenlik ve sosyal karar ve etki merkezleri arasındaki mevcut ilişkilerin niteliğini devam ettirebilmesi için bu makamlarda yer alacak kişilerin belirli niteliklere sahip olması gerekmektedir.

Süleymani'nin vefatından sonra İran-İrak ilişkilerinde ortaya çıkan manzara, bu ilişkilerin Reisi ve Abdullahiyan'ın vefatından sonra nasıl bir seyir izleyebileceği konusunda bize çok şey anlatmaktadır. Süleymani döneminde İran tarafından desteklenen Iraklı siyasi silahlı güçler İran'ın tavsiye ve direktiflerine daha fazla bağlıydı ve İran'ın bölgedeki yönelimleri ile daha fazla uyumluydu. Bu güçlerin liderleri kolektif bir çalışma yapısı içinde Süleymani tarafından kendilerine önerilen siyasi ve güvenlik rollerine sıkı sıkıya bağlı kalmışlar ve Süleymani'nin kendilerine yön çizmelerinden memnun kalmış ve ikna olmuşlardır. Bunlar İran'ın ve özellikle Süleymani'nin, siyasi ve silahlı güçlerinin oluşmasında ve Irak arenasındaki rollerini güçlendirmede etkili olduğunu derinden hissediyorlardı. Ancak Süleymani'nin ölümünden sonra, İran destekli siyasi silahlı güçlerin liderleri bağımsız hareket etmeye daha meyilli hâle gelmiş, İran'a ve "direniş eksenine" bağlılıklarını sürdürmeye devam ederken İran tarafından koordine edilen ve yönlendirilen kolektif eylem eğilimleri zayıflamıştır.

İran'ın Irak'a yönelik önümüzdeki dönemde izleyeceği politikanın, üçüncü bir alternatif olmaksızın iki seçenektan birini takip edeceği ifade edilebilir. İran'ın on yıllardır benimsediği geleneksel bir yaklaşım olan ilk seçenek, ABD ve Batı'yı İran üzerindeki baskıları hafifletmeye zorlamak için İran'ın bölgedeki tüm vekillerini, Lübnan, Suriye ve Yemen'i de kapsayan bir tırmandırma kam-

panyasının parçası olarak İran'a bağlı Iraklı siyasi silahlı güçleri Irak'taki ABD-Batı çıkarlarını hedef almaya devam etmeleri için kışkırtmak olacaktır. İkinci seçenek ise Irak'ın istikrarını desteklemek ve Irak'taki durumu sakinleştirmeye çalışmaktır ki bu, bölgedeki ve Irak'taki zorlukları ve dönüşümleri anlayan, İran'ın bu ülkedeki ekonomik çıkarlarına hizmet eden rasyonel bir seçimdir.

İran'ın bir sonraki cumhurbaşkanı ve hükümeti ister Devrim Rehberi Ali Hamenei'ye bağlı siyasi ideolojik sistemden ister geleneksel muhafazakârlardan ister yeni muhafazakârlardan gelsin, Irak dosyasına Süleymani, Reisi ve Abdullahiyan'ın sahip olduğu düzeyde müdahil olmayacakları kuvvetle muhtemeldir. Ayrıca İran'a bağlı Iraklı siyasi ve silahlı güçlerin liderleri de onlara seleflerine gösterdikleri itaati göstermeyebilecekleri ifade edilebilir. Dahası, tüm bölge şu anda önemli siyasi ve güvenlik dönüşümlerden geçmektedir. Dolayısıyla yeni cumhurbaşkanı ve dışişleri bakanının Irak arenasına önceki dönemden farklı bir perspektif ve gerçeklikle yaklaşması gerekecek ve bu da İran'ı Irak'taki çıkarlarını korumaya yönelik politikalarını uygulamak için yeni yöntemler benimsemeye zorlayacaktır.

İran'ın doğrudan Irak hükümetiyle ilişkilerini yoğunlaştırması ve Iraklı devlet dışı aktörlerle etkileşimini azaltması beklenmektedir. Bu da Irak dosyasının Devrim Rehberi nezdinde ortak bir sorumluluk alanı hâline geleceği, İran hükümetinin çeşitli kurumlarını kapsayacağı ve Kudüs Gücü ile komutanı Komutan Kaani'ye münhasır bir konu olmayacağı anlamına gelmektedir. Bu aynı zamanda İran'ın Halk Seferberlik Güçleri'ne (HSG) entegre olan silahlı gruplarla ilişkilerini sürdürmesini ve HSG çerçevesi dışındaki gruplarla ilişkilerini azaltmasını da içermektedir. Irak sahasında Haşdi Şabi çerçevesi dışında faaliyet gösteren İran destekli onlarca silahlı grup olduğu bilinmektedir.

Ayrıca İran'ın, önceki politikaları nedeniyle Irak sokaklarında önemli ölçüde zedeleneceği itibarını onarmak için Irak'ın içişlerine müdahalelerini azaltması (tamamen çekilmesi değil) beklenmektedir. Geçtiğimiz yıllarda Irak kamuoyunda oluşan basmakalıp İran imajı, İran'ın Irak'taki siyasi manzarayı şekillendiren en güçlü aktör olduğu yönündedir. Bu, seçim ittifaklarının düzenlenmesi ve seçim sonuçlarına müdahale etmekten hükümetlerin kurulmasını ve başbakanın seçilmesini etkilemeye kadar uzanmaktadır. İran'ın Irak'taki siyasi süreç

İran'ın doğrudan Irak hükümetiyle ilişkilerini yoğunlaştırması ve Iraklı devlet dışı aktörlerle etkileşimini azaltması beklenmektedir.

Merhum İnan Dışışleri Bakanı Huseyin Emir Abdullahiyan, 3 Ocak 2024 tarihinde Tahran'daki İmam Humeyni Musalasi'nda Suleymani'nin dördüncü ölüm yıldönümü törenine katıldı.

üzerindeki etkisi ve nüfuzu, geçmişleri, yönelimleri ve mezhepsel ya da etnik aidiyetleri ne olursa olsun tüm siyasi güçleri kapsar hâle gelmiştir.

Bölge hükümetleri, başkanlık helikopterinin düşmesi nedeniyle İnan'a büyük bir sempati göstermiş ve samimi başsağlığı dilemiştir. Bu duruş, İnan'ı bölgesel politikalarını yeniden gözden geçirmeye ve çatışmacı politikalar yerine iş birlikçi rotalara doğru ilerlemeye sevk edebilir. İnan, devlet dışı aktörler yerine bölge hükümetleriyle ilişkilerini geliştirmeye yönelebilir.

Öte yandan İnan, İnan'ın nükleer meselesi ve İnan'a uygulanan yaptırımlar konusunda ABD ve Batı ile görüşmelere devam etmek için uygun koşulları yaratmak amacıyla, Reisi

sonrası dönemde Irak dosyasına ilişkin daha ılımlı politikalar benimsemek zorunda kalabilir. Irak, ABD-İnan çatışması için bir savaş alanı olduğu gibi ABD-İnan diyalogu için de bir platform hâline gelebilir.

SONUÇ

İnan'ın bir sonraki cumhurbaşkanı ve hükümeti ister Devrim Rehberi Hamenei'ye bağlı siyasal-ideolojik sistemden, ister geleneksel muhafazakârlardan, isterse yeni muhafazakârlardan gelsin, stratejik çerçevesi Devrim Rehberi tarafından belirlenen İnan'ın Irak politikasında önemli bir değişiklik olması beklenmemektedir. Ancak İnan politikasının sabitleri ve değişkenleri dikkate alınarak Devrim Rehberi'nin Irak'a yönelik izlenecek politikalara ilişkin direktif ve talimatlarının

nasıl uygulanacağına ilişkin yeni İranlı yetkililerin bireysel performansları düzeyinde değişiklikler olacağı öngörülmektedir.

İran'da cumhurbaşkanlığının asli görevinin iç siyasi, güvenlik ve ekonomik şokları absorbe etmek, Dışişleri Bakanlığının asli görevinin ise dış şokları absorbe etmek olduğunu söyleyebiliriz.

Reisi ve Abdullahiyan'ın hayatını kaybetmesi ile sonuçlanan hadise ve bu hadiseden sonra İran'ın kendi iç işlerini düzene koymakla meşgul olması, İran'ı Irak'a yönelik politi-

kalarını yeniden gözden geçirme durumunda bırakabilir.

Özellikle İran'daki "İslam Devrimi" sistemi içerisindeki siyasi çevre, seçimleri kendi tercihleri doğrultusunda dizayn etme konusunda büyük bir beceriye sahip olduğu için İran'daki cumhurbaşkanlığı seçimlerinin sorunsuz geçmesi beklenmektedir. Ancak İran'daki "İslam Devrimi" sisteminin Reisi'nin ölümünden sonra karşılaşılabilecek asıl zorluk, Hamenei'nin halefi olacak ve bu pozisyon için dini ve siyasi kariyerin gerekliliklerini karşılayacak uygun bir figür bulmaktır.

Watheq Al-Sadoon

2020 yılından bu yana Ortadoğu Araştırmalar Merkezi (ORSAM) bünyesinde Arap Çalışmaları Direktörü olarak görev yapmaktadır. 2018-2020 yılları arasında ORSAM 'da Irak Çalışmaları uzmanı ve 2015-2018 yılları arasında ORSAM 'da misafir araştırmacı olarak çalışmıştır. Newyork IIE Uluslararası Yüksek Öğretim Enstitüsünden bir araştırma programını yürütmek üzere araştırmacı unvanı (2014-2017) alan Sadoon, Musul Üniversitesinde öğretim üyesi (2003-2018), Musul Üniversitesi Bölgesel Araştırmalar Merkezinde kıdemli araştırmacı (2008- 2018) ve Musul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde kurum dışı öğretim görevlisi (2008-2017) olarak faaliyet yürütmüştür. Yüksek lisans derecesini 2000 yılında Bağdat el-Bekr Yüksek Askerî Çalışmalar Üniversitesi Askerî ve Stratejik Bilimleri Bölümünde, doktorasını ise Uluslararası İlişkiler Tarihi alanında tamamlamıştır. Hâlihazırda TRT Arapça ve Anadolu Ajansında siyasi analist olarak çalışmalarına devam etmektedir. Yazmış olduğu kitaplar *Çağdaş Irak-Türk İlişkilerinde Güç ve Zafiyet Etkenleri* (2017), *Arap Körfezi Ülkelerinde Siyasi Kararın Yapımı* (2013), *Çağdaş Kafkaslar Tarihinde Araştırmalar* (2011), *Irak ve Arap Körfez Ülkeleri*'dir (2010). Bilimsel ve hakemli dergilerde yayımlanmış araştırmaları; dergi, gazete ve web sitelerinde, Irak meseleleri, güvenlik stratejisi ve uluslararası ilişkiler konularında yayımlanmış birçok makalesi bulunmaktadır. Uluslararası, yerel ve Arap düşünce kuruluşlarında konferanslar ve araştırmalarda yer almıştır. Ayrıca, çeşitli üniversiteler, araştırma merkezleri ve kurslarda ders vermiştir. Ders verdiği konular içerisinde uluslararası ilişkiler tarihi, bilimsel araştırma metot ve programları, uluslararası ilişkilerde güvenlik boyutu, uluslararası bölgesel güvenlik, askerî stratejiler ve silahlı çatışmalar, güvenlikle ilgili krizler, göçmen ve göç konularının medyatik sunumunun metot ve programları yer almaktadır.

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2024

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adres : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA

Telefon : +90 850 888 15 20

Email : info@orsam.org.tr

Fotoğraflar : Anadolu Ajansı (AA)